

Geen verplichte eindtoets

*Reactie van de Vereniging Openbaar Onderwijs op de wijziging van de WPO, WEC, Wet College voor Examens (WCE) in verband met de invoering van een centrale eindtoets, de invoering van een verplicht leerling- en onderwijsvolgsysteem en de invoering van bekostigingsvoorschriften voor minimumleerresultaten voor het 'speciaal onderwijs' ***

De Vereniging Openbaar Onderwijs streeft naar een zo hoog mogelijke kwaliteit van het onderwijs en gaat daarbij uit van vertrouwen in de professionaliteit van 'de school'. Vanuit dit perspectief ondersteunt de Vereniging Openbaar Onderwijs de wens van de minister om normstellend actief te zijn. Het plan van de minister om te komen tot een wettelijk verplichte invoering van een leerlingvolgsysteem in het basisonderwijs verdient steun. Dat geldt niet voor een verplichte invoering van een eindtoets. De verplichte eindtoets kent een aantal grote nadelen ten opzichte van het leerlingvolgsysteem. De kans van plaatsing van een leerling op basis van een momentopname blijft daarmee levensgroot en wordt zelfs versterkt. Deze kan beter worden afgeschaft.

Een goed gebruik van een leerlingvolgsysteem leidt – naast de beschikbare vakkennis van de leerkracht en/of intern begeleider- tot een helder en objectief inzicht in de kennis, vaardigheden en ontwikkeling van een kind over alle schooljaren. Een school die leerlingen op deze wijze volgt, is in staat om na acht jaren een afgewogen oordeel te vellen over de vervolgmogelijkheden. De (CITO) eindtoets is een beperkte momentopname (een foto). Het leerlingvolgsysteem geeft een beeld van de vordering over meerdere jaren (de film). De Vereniging Openbaar Onderwijs is van mening dat de (CITO) eindtoets zijn langste tijd heeft gehad en kan worden afgeschaft.

De minister beoogt met de eindtoets een aantal zaken te regelen, waarvan kan worden aangetoond dat het leerlingvolgsysteem dat net zo goed of zelfs beter kan. Wij zullen de argumenten hieronder uitwerken. Achtereenvolgens komen aan de orde: de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs (1), de second opinion (2), de toegevoegde waarde van de school en de mogelijkheid scholen met elkaar te vergelijken (benchmark) (3), de mogelijkheid van een extra toets naast het leerlingvolgsysteem in bijzondere gevallen (4) en het later in het schooljaar afnemen van de eindtoets (5).

1. Overgang primair - voortgezet onderwijs

De voordelen van een volgsysteem zijn divers en worden in de Memorie van Toelichting uitvoerig opgesomd. Goed en zorgvuldig gebruik van een leerlingvolgsysteem laat de vooruitgang zien van de individuele leerling en 'maakt de ontwikkeling van de leervorderingen van de school gedurende meerdere schooljaren zichtbaar'. Waar het gaat om het vervolg van de schoolcarrière zal idealiter het oordeel van de leerkracht van groep 8 van doorslaggevende betekenis zijn (blijven). De waarde van de toetsen is tenslotte niet allesomvattend en geen 100% voorspeller. Eigenschappen als doorzettingsvermogen, incasseringsvermogen, originaliteit, creativiteit, humor en motivatie worden niet als zodanig in CITO toetsen gemeten. De leraar ziet, stimuleert en beoordeelt deze aspecten wél. De leraar maakt een schooladvies op basis van het leerlingvolgsysteem, de eigen waarnemingen en een gesprek met ouders. Dat doet recht aan de professionaliteit van de leerkracht én zorgt voor een weloverwogen oordeel over een leerling in al zijn aspecten.

Een voorbeeld uit Leeuwarden toont hoe dit kan uitpakken in de praktijk. Alle scholen voor openbaar onderwijs in Leeuwarden hebben recent besloten bij de overgang naar het voortgezet onderwijs de CITO- eindtoets (in eerste instantie) niet meer mee te wegen. Bij de advisering en plaatsing in het voortgezet onderwijs worden de gegevens in het leerlingvolgsysteem vanaf groep 6 centraal gesteld. Het advies wordt dus niet opgesteld op basis van één toetsmoment, zoals bij de eindtoets (Cito-toets of de Drempeltest), maar op basis van meerdere toetsen over een periode van drie jaar. Anders dan de Vereniging Openbaar Onderwijs voorstelt wordt hier de eindtoets op de basisschool nog wel afgenomen. De uitslag kan dienen als extra hulp als het lastig is om een goed advies op te stellen met de gegevens uit het leerlingvolgsysteem. De resultaten zijn vooralsnog positief, blijkt uit een artikel in SCHOOL!. Leraren voelen zich erkend in hun vakmanschap en het geschonken vertrouwen. Ouders komen minder voor verrassingen te staan, omdat zij al vanaf groep 6 worden voorbereid op het eindadvies. Ook de scholen zijn positief: er is minder oneigenlijke concurrentie tussen scholen. Voor de bespreekgevallen wordt met alle scholen (po en vo) een 'bespreekdag' georganiseerd waar de leerkrachten en intern begeleiders met elkaar in gesprek gaan over de individuele leerlingen. Daarmee lijkt ook een einde te zijn gekomen aan 'schoolshoppende ouders'.

Zo bezien levert het leerlingvolgsysteem aan de individuele leerling een waardevol (tweede) schooladvies voor een geschikte vervolgopleiding. Een weergave van de uitslagen van dat leerlingvolgsysteem zal dan ook in het schooladvies en onderwijskundig rapport expliciet en herkenbaar moeten worden opgenomen. Dat de minister kwalitatieve criteria opstelt voor de leerlingvolgsystemen is verstandig, net zoals landelijke afspraken over de wijze van berekenen en beoordelen van de uitslagen van het volgsysteem nodig zijn.

2. Second opinion

De eindtoets bewees zijn nut als 'second opinion' vooral in een tijd dat er nog geen leerlingvolgsystemen bestonden. Die tijd ligt achter ons. Bijna alle scholen hanteren nu een leerlingvolgsysteem. Het gebruik van een eindtoets vormt in de huidige praktijk al een sterke relativering van de waarde van het schooladvies én het leerlingvolgsysteem. De waarde van de

eindtoets wordt al te vaak verabsoluteerd. Dat onwenselijke effect wordt nog sterker als de eindtoets wordt verplicht.

Ondanks dat de CITO- eindtoetsen kwalitatief hun waarde hebben bewezen, geeft het geen *absolute* inzichten over de kwaliteit van de leerling, noch over die van de school. De resultaten van deze eenmalige toets worden teveel beïnvloed door toevalligheden en tijdelijke omstandigheden bij individuele leerlingen. Een droeve privé-gebeurtenis, griep, prille liefdesperikelen of andere tijdelijke omstandigheden kunnen een grote impact hebben op het eindresultaat van de leerling. Sommige scholen oefenen vaak met CITO- toetsen. Andere scholen niet. Er zijn scholen die leerlingen uitsluiten van deelname. De harde norm die de minister en de inspectie in handen denken te hebben met de eindtoets is een schijnzekerheid. De keuze hiervoor lijkt vooral ingegeven door de keuze voor standaardisatie. Deze standaardisatie levert geen kwalitatieve winst op.

3. Het bepalen van de toegevoegde waarde van een school: begintoets en eindtoets

Voor de minister is de verplichte eindtoets een opmaat naar de in het regeerakkoord afgesproken 'absolute norm' om de toegevoegde waarde en leerwinst van scholen te bepalen. Dat moet worden bepaald door bij de leerlingen het verschil tussen de begintoets en de eindtoets te meten. De Vereniging Openbaar Onderwijs spreekt zich nadrukkelijk uit *tegen* dat uitgangspunt. Meten wordt de norm. Dat leidt niet tot meer inzicht in de kwaliteit.

Het staat nog allerm minst vast dat het mogelijk is een begintoets te ontwikkelen die een betrouwbare score oplevert. Wel staat vast dat scholen er in dat geval baat bij hebben om de resultaten van de begintoets zo laag mogelijk te houden en die van de eindtoets zo hoog mogelijk. Dat kan leiden tot calculerend gedrag van scholen. Er zijn meer problemen met dit voorstel van de minister. Als de meting de toegevoegde waarde van scholen in kaart brengt, zal de eindtoets dezelfde vaardigheden moeten toetsen als de begintoets. Dat is problematisch. Bij vierjarigen kunnen nog lang niet alle vaardigheden worden gemeten. Daarmee wordt de betrouwbaarheid van de meetgegevens sterk beïnvloed. De optie om de begintoets te verschuiven naar een later moment in de schoolcarrière biedt onvoldoende soelaas. In het uiterste geval wordt de tijd tussen de eindtoets en begintoets erg kort. Als toch voor deze meting wordt gekozen, kan worden opgemerkt dat de eindtoets daarvoor niet nodig is en dat het leerlingvolgsysteem deze mogelijkheden ook heeft.

Het is nu al gebruik dat de Inspectie bij risicovolle scholen of zwakke scholen uitvoerig kijkt naar de resultaten van het leerlingvolgsysteem van een school. Het leerlingvolgsysteem kan verder worden ontwikkeld, waardoor het een nog beter instrument wordt om de kwaliteit van scholen met elkaar te vergelijken (benchmark).

4. Extra toets

Met een kwalitatief goed leerlingvolgsysteem is een probaat controlemiddel voorhanden, dat (mede) voorkomt dat een leerling een te laag advies meekrijgt van de leerkracht van groep 8. In het

bijzondere geval dat het advies van de leerkracht van groep 8 zeer sterk afwijkt van de resultaten van het leerlingvolgsysteem én de wens van de leerling en de ouders, kan een extra objectieve toets bescherming bieden van de leerling tegen de 'willekeur' van de leerkracht. Op dezelfde wijze kan een dergelijke extra toets in sommige gevallen ook dienst doen als bescherming van de leerkracht tegen àl te ambitieuze ouders. De wijze waarop en de omstandigheden waaronder aanspraak kan worden gemaakt op dit 'recht' van leerlingen en ouders, dient nader en precies te worden uitgewerkt.

De Vereniging Openbaar Onderwijs concludeert dat de huidige wettelijke verplichting voor een verplichte 'second opinion', nu gedetailleerd voorgeschreven in vaste vormen als een eindtoets in groep 8 of een toets die wordt afgenomen door de school voor voortgezet onderwijs (Inrichtingsbesluit Wet Voortgezet Onderwijs, artikel 4), zal moeten worden aangepast om nieuwe vormen als hierboven beschreven mogelijk te maken.

5. Eindtoets later in het jaar

Ondanks de hierboven geformuleerde stellingname over de eindtoets, is hier een reactie op zijn plaats over verlate afname ervan. De minister veronderstelt dat door de verlate afname meer gewicht wordt gehangen aan het schooladvies, omdat scholen in eerste instantie uitgaan van het advies van de basisschool. Dat lijkt in tegenspraak met de nadruk die de minister in het Algemeen Overleg van 18 mei 2011 legde op het grote belang van de verplichte eindtoets in het kader van de overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs.

Het is allerm minst zeker wat de gevolgen in de praktijk zullen zijn. Het is denkbaar dat scholen voor voortgezet onderwijs als reactie de inschrijving, toelating en plaatsing van leerlingen later in het jaar laten plaatsvinden.

De Vereniging Openbaar Onderwijs vindt het onwenselijk als leerlingen te lang in onzekerheid verkeren over toelating en plaatsing op een school in het voortgezet onderwijs. Voorkomen moet worden dat leerlingen vlak voor de zomervakantie alsnog op zoek moeten naar een andere school (in het geval van een groot verschil tussen het schooladvies en de CITO toets). Het risico bestaat dat leerlingen in de nieuwe situatie niet meer goed plaatsbaar zijn. De Vereniging Openbaar Onderwijs adviseert om duidelijk vast te leggen wat de rechten zijn van leerlingen met betrekking tot het moment van toelating en plaatsing in het voortgezet onderwijs.

Concluderend: De Vereniging Openbaar Onderwijs adviseert u niet in te stemmen met een verplichte eindtoets. Het leerlingvolgsysteem daarentegen verdient alle kans zich te ontwikkelen tot een compleet en genuanceerd meetinstrument.

*** De reactie van de Vereniging Openbaar Onderwijs beperkt zich hier tot het reguliere basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Het speciaal onderwijs wordt hier buiten beschouwing gelaten.*